

Завершимо достатньо прозорим, але і до краю іронічним висловом Ксенофана: «Ясного знання жодна людина не мала і ніколи не матиме / Щоб торкнутися богів і всіх згаданих <...> речей; / А якщо десь у кінці вона натрапить на досконале казання, / Сама вона про це не знатиме; проте всім щось трохи здасться».

О. В. Кулешов
ЧДТУ

НАВЧАЛЬНИЙ КУРС ФІЛОСОФІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ СХЕМИ

Питання про те, чи необхідний студентам нефілософських спеціальностей курс філософії і яке місце він має займати в навчальному процесі, виникає досить часто. Спробую відповісти на нього.

Зрозуміло, що метою навчання студентів-нефілософів не є формування навичок професійного філософствування. Втім є очевидним і в цілому не викликає заперечення, що будь-який фахівець з вищою освітою має розуміти свою область професійної діяльності у більш широкому контексті, бо лише так, вийшовши за її межі, можна оцінити власну діяльність. В іншому випадку, замикаючись у своїй сфері, фахівець втрачає перспективу її розвитку, здатність до творчості. Знання філософії необхідне у формуванні контексту фахової діяльності, на мою думку, за двома причинами. По-перше, філософія є важливою складовою світової культури. Людина не може називатись культурною, якщо вона не має уявлення про історію і сучасний стан філософії. По-друге, опанування основ філософії розвиває здатність до абстрактного мислення, якої багатьом студентам бракує.

Людина мислить поняттями різної міри абстрактності. Є поняття конкретні, пристосовані до поточної ситуації, є поняття загальнотеоретичні. Кожна наука має свій поняттєвий апарат, ознайомлення з яким є обов'язковою частиною вивчення наук як навчальних дисциплін. Існують також найабстрактніші, базові поняття, які охоплюють всі інші поняття, через які осмислюються й описуються всі інші поняття. Ці базові поняття або концепти утворюють своєрідну концептуальну схему, яка застосовується у всіх галузях пізнання, визначає розуміння людиною будь-якого об'єкта, і яка присутня у свідомості кожної людини. Без неї людина була б розумово сліпою, оскільки була б нездатна до утворення з емпіричних даних загальних понять, необхідним елементом яких є базові поняття концептуальної схеми.

Власне, йдеться про низку понять, які складають категоріальний апарат філософії. Це, зокрема, поняття *причини, наслідку, форми, змісту, системи, елементу, часу, простору, об'єкта, суб'єкта, сутності, явища, роду, виду, індивіду, універсалії, абстрактного, конкретного, необхідності, мож-*

ливості, існування, зміни, процесу, факту, події, стану справ, якості, відношення, речі тощо.

Ви не зможете знайти жодного підручника з жодної науки, в якому б не використовувались ці поняття. Вони ж складають основу не лише наукових теорій, але й повсякденного мислення кожної людини з нормальним інтелектом. Втім, вони лише застосовуються, але не пояснюються ні в спеціальних науках, ні, тим більше, у повсякденному мисленні. А чи правильно вони розуміються? Чи правильно застосовуються? На ці питання може дати відповідь лише філософія.

Чим, конкретно, може допомогти у цьому випадку опанований студентом курс філософії? Філософія може, перш за все, дати більш точне розуміння базових понять. Разом з тим, вона показує їх складність, виявляє семантичні або прагматичні проблеми, пов'язані з ними, що допоможе уникнути спрощень, примітивізму у їх розумінні. Це, у свою чергу, дає можливість сформуванню навички використання базових понять, відчуття правильності у їх застосуванні. Особливо важливим є уникнення помилок, ілюзій, хибного застосування термінів, в чому колись вбачав терапевтичну функцію філософії Л. Вітгенштейн. Не менш важливо, що у обізнаної з філософією людини формуються навички утворення абстрактних понять, зведення їх до системи. Формується власне концептуальна схема як фундамент когнітивних процесів у свідомості; схема, в яку буде вкладатись будь-яке знання. Разом з тим, утворюється загальний погляд на реальність, виражений мовою абстрактних понять. На цій основі у людини з'являються дискурсивні навички або вміння, власне, абстрактно мислити. Вони включають здатність виводити одні поняття з інших, аргументувати, створювати тексти або вести бесіду на рівні абстракцій.

Формування таких здібностей, на мою думку, має бути головним завданням курсу філософії у вищих навчальних закладах. Навчальний матеріал має бути структурований за критерієм його відповідності до елементів концептуальної схеми, яку ми маємо сформувати у студентів. Завдання, які даються студентам, контроль і оцінювання також повинні бути підпорядковані означеній меті. На жаль, не можна сказати, що сучасні курси філософії для нефілософських спеціальностей побудовані саме таким чином. Думається, що саме тут є резерв для покращення викладання філософії. Це варто зробити для того, щоб ніколи і ні у кого не виникало питання, чи необхідний курс філософії і яке місце він має займати в навчальному процесі.